

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901- L'Hospitalet.

Persona entrevistada: Guillermo Asins Sabater.

Data: 19-06-2007.

Projecte: **Fàbrica Godó i Trias.**

Entrevistadora: Cristina Propios.

Durada: Cinta 1: 90 minuts.

Cinta 2ª: 30 minuts.

Signatura: Ot13

CINTA 1 - CARA A:

Avui estem amb el senyor Guillermo Asins... Sabater?

Sabater. Jo això de Sabater, inclús en les meues... els meus "recuerdos" per la forma, pel caràcter, pel color, per moltes coses, crec que els meus "abuelos" maternos foren dels que arribaren a València en el Jaime I el Conquistador. Aixina com per part del pare no... que eren ja o àrabs o... però per part de ma mare els "abuelos" sin que jo tinga datos que puga demostrar però per molts detalls crec que els seus "abuelos" o els seus pares vingueren en companyia de Jaime I, perquè tenien les millors terres de València, i això només que ho pot agarrar el que té més força, i "bueno", per altres deduccions. I per Sabater, Esteve, Sabater Esteve.

Com arriba a Hospitalet?

Pues és molt i molt senzill, arribí perquè treballant en València, en Binaresa, el director de la fàbrica, era una fàbrica de yute, de fer sacs, se vingué aquí a Barcelona, a Hospitalet, a la fàbrica de Godó i Trias, ell, i quan va vindre aquí pues en companyia del Godó, el de la vanguardia, pues la fàbrica estava molt vella, estava el material tot desde el 14, el telars i tot estava ja molt apurat, i algunes vegades he pensat jo que feren un error al voler reparar tota la maquinària. Jo vaig vindre concretament a fer-me càrrec de la reparació de la maquinària, i jo moltes voltes he pensat que això fos un error, però tampoc és tan error perquè en aquella època els patronos no podien comprar fora la maquinària que volien, o siga, que si el Godó volia portar una màquina de Belfast o d'Inglaterra o d'Alemania o donde fora no el deixaven portar. No perquè no tinguera diners sinò perquè el govern entoncs era un govern que dominava tot i tenia que controlar-ho tot i no bastava con que tinguera diners, havia de tindre permís.

Clar, jo vaig tindre una... no discussió però sí un poc tens perquè clar, aquí Godí i Trias erem un taller que arribarem a ser hasta 30, 30 individus arreglant tota la maquinària, i ell deia: "En Bèlgica fan tanta producció com nosaltres i no tenen tant de taller. Jo per què vull tant de taller?" "Jo li diré a vostè molt fàcil, en Ginebra toquen per telèfon a Belfast i diuen: "Demà de matí porti'm vostè tal peça!" I el dia sigüent arriba a Ginebra una peça de Belfast tal i com el catàleg posa. Ara, si vostè demana una peça aquesta peça vindrà d'aquí un mes o dos si ve, i per tant té que tindre un taller "pa que se la fabrique".

El vaig anar convenent de que tampoc era gratuït tindre un taller. Entonces este señor, el director me demana que vinguera. Què passa? Pues que els valencians, al menos yo, Catalunya sempre m'ha deslumbrat, sempre, ja de petit oïa: "Es que en Barcelona els xics i les xiques se'n van d'excursió i van tan tranquils, i no passa res!"

Claro, en aquella época allí la chica que tenía novio y reñía ya no encontraba novio, s'havia acabat! Aquella ja havia begut oli, perquè ja estava tocà o no sé què, i clar, jo segurament he tingut sempre una ansietat de llibertat, perquè per vindre tingué que mentir-le al director de la fàbrica, mentires aixina de grosses perquè: "Vostè per què se'n va?" "Home, es que a mi em donen allí tal jornal", més que el que cobrava el director. Tot era una mentida! Però jo me'n volia vindre.

No li va costar res prendre la decisió?

No, perquè la decisió estava en el alma. Ja de petit jo estava... Allí se reunien quatre valencians, estem parlant de lo mal que van les coses: "Es que l'Albufera l'han feta un desastre!" I un o jo o qualevol: "Això en Catalunya no passaria! Allí e preocuparían...!" O sea, és un...

Tenir posada la mirada...

Eso es, en el dios Sol, i no me puc queixar però en ningún puesto lliguen els gossos amb llonganises, eh? T'ho has de menjar, t'ho has de treballar, ha de sofrir i després has de tindre sort també, o ea, que en la vida has de treballar molt, has de sacrificar-te molt però també has de tindre un poquet de sort, i si te falla això pues no te serveix per res.

Jo vaig vindre a fer una reparació general de tota la fàbrica, ho repararen tot.

Quants anys tenia quan va...?

Jo tenia 30 anys, jo ja estava casat, ja tenia xiqueta. Ho vaig retrasar un mes perquè la senyora estava a punt de tindre a la Chelo i per no encontrar-me amb tot això vaig quedar-me. Però jo estava molt bé! Jo estava encantat! Jo era feliç allà on estava!, però això de Catalunya als valencians, als menos a mi me ha deslumbrat sempre perquè ho he mirat com un pas endavant de lo que teníem allí, i com jo sempre he sigut "soñador" pues mira...

I què sabia de la fàbrica abans d'arribar?

Jo no sabia res, no sabia ni a on estava, no sabia res! Jo em venia a Barcelona i ja "el resto" ja no volia saber-ho.

Cap amic ni res de res.

Res, res, després d'haver vingut jo tota la família, un germà, l'altra germana... però quan jo arribí aquí arribí sol.

I van treballar a la fàbrica?

No, no, venien a casa i d'allí...

Ja s'anaven fent la seva...

Aterritzaven i després, poquet a poquet anant fent, caminant es fa camí.

Quan temps va treballar a la fàbrica?

A la fàbrica? 20 anys!

De quin any a quin any?

“Pues” home, jo vaig vindre fa 30 anys... 20 anys vaig estar. L’edat que té la Xelo, la Xelo ara té 51 anys, no? Sí, 51 anys, “pues” 51 anys endarrera quina edat era? “O sea”, quin temps era? Fa 51 anys.

1950...

Sí, 52 o 53.

50.

50, sí, sí.

I va estar fins al 70, no? 20 anys.

Sí, sí.

I se’n recorda dels horaris? Quins horaris feia?

Els horaris... en aquella època es feien vuit hores, però aquí la gent... perquè la fàbrica de yute, la fàbrica... en Sabadell i companyia, se feien teles però a la fàbrica de Godó i Trias era tela però de sac.

Tela de sac.

De sac, o sigui, fèiem sacs i tela de sacs, o sigui, la maquinària era un altre tipus de maquinària i per lo tant, la gent era també més barata, o sigui, cobrava “menos”, tenia que pensar més.

Perquè tenia menys...

Perquè el material que se tocava és més bast, era... per exemple, això tot arrenca d’Anglaterra, que en un principi el sac... perquè tota la maquinària ve de Belfast, ja ve de la part d’Anglaterra, d’Irlanda però és anglès, i primer ells són els que feien el yute, que venia del Pakistan i la India, ells ho “recibien” i treballaven, però “a medida” que ells “agarraren” un nivell de vida “pues” el sac ja no volien treballar-ho. “Entonces” ja deixaren els telars a la gent més pobre que erem els espanyols, però en Catalunya i en València també hi havia fàbriques de sacs, i saps com va acabar la cosa? Que després de nosaltres s’ho han quedat els indis i els pakistanies, ells són els que ara fabriquen el sac. És més, s’ha arribat a un moment que compraves el yute i “casi te costaba” igual que si compraves la tela feta o el sac fet. Aquí no hi ha res d’això ja.

Jo estic desconectat, perquè em vaig jubilar, antes de jubilar-me vaig fer de professor a l’escola de formació professional i ja “me desconecté”, però ja no crec que pugui haver... no sé si alguna fabriqueta que faci alguna cosa però la fàbrica de Godó i Trias, la fàbrica... tot això ja va desaparèixer.

I com recorda els horaris i la vida familiar en aquell temps?

La vida familiar, clar, un sap la seua, no? I “el resto pues” depenent del nivell de les persones, el tipus de vida que fa, la família ja “dependís” de... Perquè la majoria de treballadores allí eren dones, dones que aprenien l’ofici en un dos i no tres, i que necessitaven estar tot el dia treballant i els xiquets a casa i la vida és “un poco oscura”. Les coses han canviat molt en Espanya però no fa tant... Els meus pares i els pares de la senyora, que és de la meua edat, “pues” a tindre fills i quan tu tens set any “pues” si ets xica se fa càrrec de treure els mocs o fer el guis i després ja per la nit la mare: “això ho has fet mal!” i una bofetada i la “niña” plorant perquè la “niña” ‘ha deixat que el foc se li cremara no sé què i no ha pogut anar a jugar i segons el “tipo” de nivell en quan agarrava els 18 o els 17 anys... Ha canviat! Jo he pogut viure una transformació “de ese tipo, o sea que” això és una realitat.

Vuit hores, nou hores... Ara, parlava amb el meu sogre: "Jo, als set anys ja me ficaren a treballar! I jo treballava 12 hores!" Ja te conten... Que quan jo anava a treballar, anar vuit hores era... era un "chollo". Era com dir lo que diem ara nosaltres als nostres fills: "Granujas!, si sabereu lo que he tingut que passar". Tot ha canviat.

Com descriuria la seva feina dins de la fàbrica? Quin tipus de feina feia?

La meva feina era... Vaig vindre aquí concretament a reparar tota la maquinària.

Això ja ho feia a València.

Allà. Té en compte que jo he vincut la transformació, quan jo era operari de la fàbrica, jo anava amb els operaris a reparar les màquines de vapor perquè tota la força estava concentrada en una caldera, aquella caldera feia anar una màquina de vapor que amb una polea enorme transmetia la força a través d'uns "ejes" a la fàbrica on correates baixaven i el ficaven a la màquina. "Pues" jo vaig fer mitja transformació, eliminant... jo no vaig eliminar, jo era un "sujeto" més, eliminarem la força bruta que hi havia i ficarem motorets, motors a cada màquina, tinguerem que treure coses, després la maquinària s'havia fet vella, havia que reparar-la... Jo vaig vindre concretament aquí a fer la transformació en Godó i Trias de tota la maquinària, que encara tenien telars del 14! Aquí tenien una maquinària...!, i hi havia que reparar la maquinària, tenien un taller que quasi era més important que la fàbrica.

La fàbrica quan obre, si eren de 1914, doncs abans, no?

Abans, la fàbrica és d'abans però clar, els telars que hi havien treballant els havien comprat obre la marxa, un en Anglaterra, altres aquí... A vegades "pues" els "dueños" compraven lo que podien.

I vostè com va aprendre tot això?

Jo sóc ajustador, o sigui, jo vaig fer tot el meu aprenentatge d'aprenent en una fàbrica, però ademés estudiava i em vaig treure la carrera de perito industrial; "o sea", que jo encara com la meva filla Guillermina, treballava però després de treballar havia d'anar a estudiar. Clar, això significa que lo que costava vuit anys a mi "me costó en vez" de vuit catorze, i molts disgressos perquè a vegades no podies seguir, si un no és "una lumbrera pues" li tenen que ensenyar, no? I els cursos ja superiors se suposa que tu t'ho apanyaras.

I què feia, estudiava per la nit?

No, no, el director de l'escola... Perquè jo vaig anar a un curs a l'escola de peritos d'aprenent, de treballador, i el director que havien tret, Salvador Lacasta España, "por rojo lo habían" denigrat, ho havien tret de director, però resulta que tampoc podien passar sense ell, perquè ell era "el alma". I el director que havien posat tingué que buscar-lo i dir-li: "Feste'n càrrec que aquest no apren".

I ell va montar, el Salvador Lacasta España, que era un republicà dels que t'has d'ajenollar com un apostol, "pues" ell pel seu compte "agarrá" alumnes de l'escola de peritos i "montà" un curs pels treballadors que volíem anar. I sí, vam fer el curs i quedarem 4 o 5 dels 30 que havíem començat, i el premi ens va passar ell els diners de la seva butxaca, ens matriculà i ens matriculà a l'escola de peritos, i la carrera l'únic que l'ha acabat he sigut jo dels 4 o 5, i amb moltes penes però "bueno" així ha sigut, i així vaig acabar la carrera. Ell va ser el que es va dirigir a la fàbrica i va parlar perquè poguéssim assistir a classes i desseguida ho acceptaren, és més no me descomptaven, i és més, me pagaven els llibres perquè jo no podia, o sigui, un miracle, un miracle.

O sigui, que a vegades anava en horaris...

No, no, l'horari meu era que a les set del matí entrava a treballar, si entrava a treballar a l'escola a les cinc, a les quatre i mitja tenia que deixar la fàbrica... i a córrer, a córrer, a córrer fins arribar a classe. Així fins a les nou de la nit i "hasta" arribar a Catarrocha a les onze. Al dia següent a les set tenies que estar a València. Estudiar, si no estudiava a classe no podia estudiar.

València vol dir...

València, jo vivia a Catarrocha, que estava a 20 kilòmetres de València, que anàvem en tramvia, i quan orties a les nou, el tramvia l'agafaves a les deu i arribaves a casa a les onze, i al dia següent t'havies de llevar a les sis per estar a les set en València; o sigui, que no era fàcil, però era molt feliç de poder estudiar, mimat i considerat, jo no vaig tindre dificultats ni per part del director de l'escola, ni per part del "dueño" de la fàbrica, o sigui, que no vaig tindre "ningún" problema.

I quan arriba aquí a la fàbrica?

"Pues" ja vaig vindre de "jefe".

De "jefe"?

Clar, jo ja vaig vindre aquí amb vivenda dins, amb tot en condicions i un "sueldo" arreglat, i a treballar.

I va portar la seva dona i la seva...

I el fill, sí, sí.

Parlem una mica dels espais de la fàbrica. Com recorda l'espai on desenvolupava la seva activitat? Perquè clar, suposo que si era de reparacions anava per tot arreu de la fàbrica.

"Bueno", jo vivia dins de la fàbrica, el director i jo vivíem dins de la fàbrica, a un pabelló que és l'únic... ara a la fàbrica queda lo que era la fàbrica primitiva, tots els aditius que se posaren sobre la marxa "de esta nave" per això i lo altre, tot allò va anar fora, però queda lo que era el principi de la fàbrica, i a mitja fàbrica hi havia un pabelló que encara està construït... en la mateixa sistema de la fàbrica on vivia el director i lo que era l'ermita, perquè la fàbrica, al costat del director, un poc més enllà hi havia on estaven els caballets, on portaven el director en una tartaneta a Barcelona, però el mateix pabelló del director, on ell vivia, que tenia un jardí preciós, hi havia una ermita i l'ermita més unes coses que tenen "pues" tenen una vivenda per mi.

O sigui, que vostè vivia a l'ermita?

Sí, però "bueno", ja no era una ermita.

Ja no era una ermita sinò que estava remodelada o rehabilitada. I com era, què tenia?

Estava lo que és... í, tenia un jardinet, molt "bonico", tenia un "comedor", tenia una sala d'estar també, tenia dos dormitoris, després un ltre pati que donava a... Com ho diria jo? Bé.

Tot el necessari.

Sí, un "cuarto" de bany preciós, gran, destartalat si cap perquè avui ho fan presiosos, però es tractava de fer un "cuarto" de bany i que tinguera aigua calenta i tinguera una banyera.

Però estava tot adosat al pabelló on vivia el director, que es veu que en aquella època ser director de la fàbrica era o devia de ser, suposo jo, més o "menos" com un ministre. Avui un és director i què passa? Director de què? Però en aquella època "los sabios, los que sabían

mucho" arribaven en primer "lugar" perquè tenien molts diners, perquè tots no podíem estudiar per ser "ingenieros"; "o sea que el que llegaba a ser director" ja crec que no se le respectava... se le respectava tant com a director com per ja per lo ric que era. Avui s'ha modernitzat, tots podem ser ja directors però "entonces no era así". Clar, jo recordo que quan vaig entrar hi havia unes quadres i la tartaneta per portar al director, perquè on està la fàbrica ara no és res, ara és Barcelona però "entonces" arribar de Barcelona a la plaça de Espanya o te'n portaven en tartaneta o pareixia que estaves a l'altra part del món.

I el director vivia amb la seva família?

Sí, sí, sí.

Amb fills...?

Sí, tot, tot, tot.

I els fills del director i els seus fills jugaven o...?

Jugaven amb els meus, totalment, sí, però es que aquest director no era encara el director d'aquells sinò que era un director relativament modern.

I va entrar quan vostè, als any 50 o ja estava?

No, ell va entrar un any "antes", que ell va proposar que la maquinària tal i com estava no podia fer lo que volia, "entonces" és quan discutiren: "I què fer? Comprar, no se pot comprar! No, perquè no hi hagueren diners". "Pues" mira, jo conec a un que... el "jefe" que tenia en València jo crec que Guillermo pot vindre i pot fer això: "Pues portem-lo". "Bueno, es que ell allí està molt bé". "Bueno, pues..."

Negociem. I d'altres espais de la fàbrica què recorda? Si té que descriure una miqueta?

"Bueno, pues" altres espais, "almacens", "almacens" enormes i on estava... Nosaltres el taller el teníem en un pabelló i davant estava la caldera, la "chimenea", que a través de la qual es movia els motors que hi havien al costat, perquè quan jo vaig arribar la caldera no donava motor més que als urdidors, l'urdidor és per secar el fil, el fil pels sacs passa per una balsa que porta cera o pasta para donar-li al fil una consistència, però una vegada que està ja banyat per a poder-lo recollir i que no "se podris" havia que secar-lo. Llavors la "chimenea" que teníem estava expresament perquè la fàbrica de Godò i Trias, la màquina de vapor jo ja no la vaig conèixer, hi havia uns motors de corrent continua que també va durar poc, perquè avui es treballa amb alterna, amb voltios, amperios... però jo encara vaig veure allí els motors de corrent continua i "entonces" és quan col·locaren la corrent alterna, els motors de corrent alterna quan jo vaig estar, en dos anys. Jo el que vaig fer va ser eliminar tot això i ficar una maquinària, un motor en cada màquina, i tots els embarrats que portaven la força i movien els telars jo vaig tenir que preparar per a cada telar uns "embragues", uns dispositius perquè la senyora "manejara" el seu telar al seu gust, però "en vez" de moure's "a través" d'una correatge se movien "a través" d'una palanca que ficava en marxa el motor.

Aquesta feina vostè la va fer sol o va tenir un equip que va ensenyar perquè li ajudessin a vostè?

Es que quan jo vaig venir aquí ja hi havia un equip de treballadors que treballaven a la fàbrica per a reparar. Jo el que vaig fer és ficar el meu cap i dirigir a cada un, de fet cada un ja sabia anar quan se trencava un telar o una màquina, anava allí i la reparava. Lo que havia que fer era organitzar no la reparació d'una "que se estropeaba" sinò en conjunt tot, però a tot això els homes ja estaven.

Tornant una mica als espais, hi havia vestidors i menjadors pels treballadors, o espais dedicats a...?

Aquí jo no vaig conèixer menjadors i és perquè ademés a la fàbrica segons la disposició del treball que es fa pot anar en “turnos” o pot ser un treball partit, llavors quan a una fàbrica el personal talla per parar per menjar i després començar, “entonces” sí que es muntaven “comedors”, però aquí passava el “turno” de matí, desapareixia perquè entraven a les sis i a les dos eren vuit hores, “entonces” entraven a les dos i fins les deu de la nit.

I per la nit no es treballava, no?

Jo quan vaig vindre aquí una de les feines que vaig fer va ser desmuntar tota la maquinària, la més grossa i fer el croquis de tot. Jo això ho vaig ficar en “planos” de tal manera que per la nit hi havia un “turno” que netejava la màquina, de pols i tal, però al mateix temps que la netejava mirava si hi havia alguna peça que podia presentar dificultats o que s’estava desgastant. Sempre n’hi ha averies que es produeixen de cop però hi ha altres que si estàs a temps ja saps que... “entonces” l’operari de nit tenia uns “planos” que jo vaig fer i al dia següent quan acabava em donava un part i em deia: “Necessita això, allò, tal, qual...” I com jo ja tenia un taller que fabricava, al dia següent anava al “almacén” i deia: “Repareu això”, i pel “turno” de nit quan entrava aquell senyor ja s’encontraven les peces o les fabricaven.

Quan va vindre... Això no ho sap ni la dona, em va costar bastant, va vindre una casa belgacrec que era belga, francesa o belga, perquè moltes voltes a les fàbriques els “dueños” o bé per curiositat d’ells o bé perquè tenen inquietuts o per lo que siga, els ofereixen: “Ara passem per la seva fàbrica, li fem un estudi, li fem una radiografia i li diguem els problemes que té i li subsanem, gratis, no se preocupe perquè nosaltres i després vostè no vol no se fa res!”. Però li donen tanta ventatja que diu: “Bueno, pues...”

I recordo que vingué una casa belga, era una senyora més o menys com vostè com a “jefa” i anava per cada secció, perquè clar, jo era només manteniment del taller, i ve allí i diu: “I vostè com s’ho ha arreglat?” Dic: “Tinc això, tinc això, tinc això, tinc allò...” I al dia següent diu: “Vostè se’n vol vindre amb nosaltres a Bèlgica?” (Riu...) Però la proposició no la vaig comentar ni amb la filla ni amb ningú, aquest detall no ho saben, i em va costar molt perquè em vaig asustar dic: “Jo ara no sé francès, jo ara la família...” Però em van fer la proposició d’anar-me, sí senyor. No sé si vaig fer bé o mal, això sí que no ho sé.

Segur que bé.

No ho sabré, però em van fer aquesta proposició. Això no ho sap ni la dona, que jo no volia ni comentar-ho.

Això és que ho tenia clar també, no? Si no va dubtar és que tenia clar que...

Jo ho tenia clar, em va entrar por. Si té que ser sincer aixina com per venir a Barcelona no vaig tenir dificultat, d’anar-me a Bèlgica em va entrar por, i dic: “No, perquè si ho dius un ho comentarà a l’altre i i ho fas bé, ho fas mal, m’enredaran. Si no s’enteren no ha passat”. Però em van fer la proposició. No recordo la casa que era, vaig tindre inclús amb la senyora “esta” vaig tindre... Per carta, perquè insistiren i tal.

Jo crec que en aquella època jo era un “poc adelantat”.

Clar, tenia molts coneixements sobre...

Tenia molta experiència ficada dins de mi, molta, però això és una realitat, que em va entrar por, però la vaig tindre.

I una pregunta, abans deia que hi havia més dones treballant.

Aquí sí, el 80%.

I els homes que hi havia era per tema de reparació?

No, hi havia “faenas” que les feien... “La faena” de yuter, hi havia feines que eren molt més dures i les portaven els homes.

Quines?

Per exemple, alimentar les cardes, que era arreglar el yute, transportar-lo, era una màquina i la màquina va desfent el yute, el va despegant, d'allí passa a les cardes que són unes... són com unes polees però de dos metres d'ample que va plena de pues; “o sea”, que aranyen, han de fer el fil i el fil “pues” lo primer que si és primitiu veus com “el algodón” el tenen d'anar desfent, no? Després de les cardes venen altres màquines que ja no em recordo bé, és un procés i hi havia entre elles... Les dones estaven en tots els “puestos” però generalment en els telars, “aunque” les dones han invaït tot, ara no és així, però llavors la força bruta pareixia que... i res de res, la força bruta i la no bruta, avui ho fan tot, però pareixia com si encara... No per llàstima sinò per si no ho pot fer, per si no té força, per llàstima “ninguna”, eh?

I com estava dividida la feina de les dones? Hi havia diferents telers? Tenien de tenir algun tipus de... Hi havia com... Les activitats...?

No, les dones a la màquina que...

Totes feien el mateix.

Sí, hi havia 200 telars, i si hi havia una altra... Cosir també, cosir els sacs. Hi havia un “jefe” que s'encarregava de... “o sea”, un encarregat que s'encarregava de portar-les però els sacs els cosien elles. Després també hi havia que repasar les teles.

I això també ho feien les dones.

Clar, llavors si hi havia algun “fallo” ho arreglaven, també ho feien elles. Què més?...

I quan ja tenien les teles fetes què es feia? On es portaven?

No, directament ja nosaltres fabricàvem...

Ja directament els sacs.

Sí, la tela, i fil, també fabricàvem fil; “o sea” els “pedidos” venien el Pelayo, on està La Vanguardia, venien d'allí i deien: “Tants sacs per “tal fecha” o “tant de fil per tal” o “tanta tela per...” I ja “pues” quan ja ho teníem preparat venien els camions, entraven... perquè no treballàvem per amagatzenar, treballàvem per “pedido”.

I el “pedido” sempre era de...

De l'oficina central, i d'allí passava a la fàbrica, que tenien tres fàbriques, estava “esta”, estava la del Poblenou i hi havia una a Sant Feliu, que jo vaig treballar també allí, si tenien algun problema mecànic, jo he estat a la de Sant Feliu.

De yute.

Sí, sí, lo mateix però de menys importància, eren fàbriques de menos importància. La de Poblenou era la del Godó i la de Hospitalet era la de... de Trias, però “se fusionaron”, Godó i Trias “se fusionaron” però com els diners els tenia Godó “pues se quedó la mayor parte”. Però algunes voltes encara venia el Trias que va morir no massa vell, venia perquè encara tenia “un poc” de “resabio” de l'època a on els treballadors havia que respectar-los, havien famílies... no sé com dir-li, no s'aislaven com avui, un és el “dueño” de lo que siga i el “dueño” és el que diu: “Mando, vendo, compro”, però ja fora d'això no...

No té relació.

En Trias venia encara a tenir contacte amb nosaltres, venia allí el jardiner i “le traían” una cervesa. Era lo més amable del món. Com jo havia tingut ja dos o tres “trifulques” amb el Conde, perquè a ell li molestava fer taller i recordo que li varen dir: “No me toques a Guillermo...” En una discussió en Godó: “No me toques la familia”, no se trata de...

I per què dicutia vostè?

Perquè ell tenia l'experiència de que anava pel món i fàbriques que produïen com la que ell tenia tenien deu operaris o sis, de manteniment, i ell es tornava “loco” perquè ell tenia un milió de “gasto” manteniment. Ell tenia “carpinters”, tenia torners, tenia ajustadors, tenia electricistes, tenia albanyils! Tot això ho portava jo però això era una nòmina que el “tío” es tornava “loco” i amb raó! “Però com és possible que a mi em costi un milió de pessetes al mes de manteniment? Si aquell a Bèlgica fa la mateixa producció que jo i diu que no fa “gastos”?” I clar, això li tenia obsessionat, però jo crec que li tenia obsessionat perquè ell no va baixar mai “al ruedo”. Clar, des d'una distància mires i les formigues i les persones són iguals! I no acabes de distingir bé si no tens una lupa, si és una formiga o és una persona. Clar, si ell haguera baixat abaix i haguera vit lo que passava ho haguera comprés, però ell estava en Godó i Trias, estava allà a la punta i l'únic que veia era la factura!

Perquè és el mateix, no? És el Godó de La Vanguardia, el mateix, mateix.

Sí, sí, que també tingué mala sort, eh? Si tenia quatre fills i li ha quedat no crec que sigui el més “listo”. L'un va morir a l'avió, que anava a visitar a la “novia”, l'altre... Lo que fan els que poden, excursió aquí o allà, que fan una vida que jo ara estic tremolant, perquè l'alba, la filla de Guillermina està a l'Índia, s'han anat amb una beca. Hòstia, a la Índia! Al Taj Majal! Té “que agarrar” un avió, té “que agarrar” un altre avió, té “que agarrar” un tren, té... Escolta, aquesta no torna, eh? Aquesta vida porta molta cultura però també porta molt de perill.

Dels que vivien a la fàbrica...? Els que vivien a la fàbrica eren vostè, el director...

Sí, també vivien els porters.

Que m'ha dit que tenien un petit hort. Expliqui'm això una mica.

En la fàbrica vivíem el director i jo en un pabelló, i en un altre “puesto” vivien els porters, porters perquè la fàbrica era un món! Allí es tancava, tot portava una cerimònia, a les sis del matí acudir i està pendent de la tarjeta...

Per fixar.

Allò era com una ciutat independent! Però normal, allà tenien la seva família, vivien també, els porters, o igui que eren tres famílies les que estàvem dins la fàbrica.

Em van explicar que cultivava un hort i per això li preguntava, perquè em va fer gràcia.

Sí, nosaltres teníem un jardí i además del jardí teníem un “puesto” que teníem gallines, conills i tot això, i clar, hi havia que donar-el-hi de menjar, i el porter cuidava d'unes parcel·les, després arreplegava menjar pels conills, en fi, treballava tot això.

Em va comentar que plantaven mongeta i el que fos, i li donava una part al director, una part a vostè i una part per ell.

Sí, sí, recordo una anècdota que ara em fa riure. Un dia es presenta de l'Ajuntament un funcionari, que teníem de pagar les “basures”. “Escolta, jo tinc de pagar les “basures”?”

CINTA 1 – CARA B:

...De que ningú vinguera a fer-se càrrec de la basura: “Però si aquí no ve ningú a replegar “basures”! Què s’ha de pagar? No ho entenc!”

“Bueno”, després sí que ho ha entés però en aquell moment no.

I el tracte de vostè amb la resta de treballadors?

Jo he tingut sempre... No veus que jo he sigut sempre un més? Per la meva condició i el meu caràcter també, jo no he tingut mai problemes. És més, quan els ha tingut... perquè una persona per ser rica o ser pobre no és millor ni pitjor, “o sea, que uno es lo que es”, i i és veritat que tens patrons que el Senyor els tingui en la glòria, però també hi ha treballadors que no s’entenen. I la cosa que em va vindre... Quan la fàbrica de Poblenou “se desfeu pues” vingueren d’allà alguns aquí, em vaig tenir de fer càrrec d’ells i hi havia cada “chorizo”! Hi havia un “tío” que feia tard tots els dies, que estava acostumat al Poblenou a tenir... “Ancha es Castilla” i jo portava “un orden”, la paraula disciplina no però “un orden” sí, i no sabia que fer, i un dia el vaig “agarrar”, vaig reunir a persones, a treballadors, als cinc o sis o set de més solvència, i jo m’havia fet allà un despatx gran i vaig arregar als altres i junts, tots junts, vaig dir: “Este” senyor, lo que està fent va a portar que a mi em puguin tirar al carrer, perquè si ell no compleix la meva obligació és fer-li complir, si jo no el faig complir el que anirà al carrer seré jo; “o siga” que jo estic en la tesitura de que ell “complís” o jo el faig complir o el tiro al carrer. Perquè “este tipo” de treballadors després l’únic que fan és: “¡Todos juntos, nos están...!” “Nos”, eh? I fiquen en un mateix “grupo” els bons treballadors i els “mals” treballadors i per evitar-ho vostès són aquí “testigs” de lo que està fent i que jo no puc això permetre, i tampoc puc permetre que després els digui a vostès o a vostès els hi enredi amb això!”

Se faren càrrec de la situació i li plantaren cara a ell, ells, jo ja no, i se’n va anar.

Ah, ell va decidir marxar?

Al veure que no podia enredar, al veure que no podia sumar ni treure arguments... perquè “el resto” de treballadors... Jo tractava a tots molt bé i a ell també! Però era ell el que no estava... és ell o sóc jo. I sí, sí, li plantaren cara i se’n “aná” ell, si buscava “el despido o algo”... se va marxar.

Una pregunta, se’n recorda en general d’on eren els treballadors?

Sí, els més qualificats eren catalans però se sortien també molt “de tongades” d’emigració sent que no estava per poder anar per allí i dir, sinò que allí l’ofici era prou fàcil, l’ofici, que ja “ni siquiera” era ofici, s’aprenia amb molta facilitat: “Vostè fiqui’s aquí i tiri això aquí”.

Com més mecànic.

I “entonces” per fer això no es necessitava anar a Salamanca a estudiar, per tant se nutrien molt... igual que fan en València o en Almeria que busquen gent que lo que se necessita és replegar o “amontonar pues” se nutrien molt de... Perquè els “sueldos” també eren molt “baratos”, era gent que necessitava treballar i treballava per lo que fora, les hores que foren. Es que la vida ha canviat molt! Es que no s’adonen...! Clar, jo sí que m’adono compte, és natural que el que ho viu, ho viu i ja està! Però es que la vida era molt dura, molt dura en el sentit de guanyar molt poc i treballar moltes hores.

I la diferència entre els sous de uns més qualificats i altres?

Sí, la diferència podia estar en 60 o 70%. No ho sé, cada cas seria cada cas, però sí, les dones tenien que treballar molt. Quan jo vaig “vindre” aquí portaven dos telars cada una, en València en portaven un, cada dona un, aquí una dona en portava dos, i jo els “monté” els telars perquè una dona en portara sis!

Això expliqui una mica, què vol dir? Que durant la seva jornada de vuit hores o...? Expliqui una mica.

Una dona i està a un telar està treballant i està “pendient” de que se trenqui un fil per a reparar-ho.

D'un telar.

D'un telar. Però si li fiques un aquí i un enrera “pues” la dona està pendiente d'un i de l'altre, si es trenca aquí l'arregla aquí i si se trenca allí l'arregla allí, i ella porta dos telars.

Però sis és molt!

Si no funciona la cosa és perquè el material amb el qual se fabricava el fil no tenia la “calitat” necessària perquè una dona poguera portar sis telars, “o sea” que se li trencaven massa fils perquè ella poguera atendre. Tinga en compte que en Amèrica els telars a alguns “puestos” anaven en zones oscures on hi havien 30, 40, 50 i el portava un home o una dona! I quan se trencava un fil, d'on se trencava on estava ella hi havia un raig de llum que l'indicava on tenia que anar per reparar-ho, però clar, no se trencava un fil mai perquè la “calitat” del fil era molt bona. Aquí fracasaren perquè el director no podia fer fil de la “calitat” que era necessària perquè la dona “poguera” estar descansada mentres que el telar treballava.

Per què?

Perquè el yute és més car, el “mesclaven” amb altres materials, el “mesclaven” amb espart, el “mesclaven”... Clar, al treure-li al yute la “calitat” pura d'ell el “mesclaven” amb una altra cosa i el fil ja no tenia la resistència... Perquè nosaltres el fil, el director feia un fil, tenia un manòmetre, l'estirava, mirava la resistència que tenia... el que passa que clar, sempre un fil pot tindre un “fallo” però la “calitat” del fil “dependís” de la “calitat” del material, del yute, de la “mescla” que li poses, si li fiques molt d'espart es trenca amb molta facilitat. No sé si m'explico.

Sí, sí, ara sí. I les possibilitats de canvis en la categoria professional?

No, aquí no era normal, aquí hi havia un “jefe” de telars que s'encarregava de parlar amb el director, rebia les comandes, el que ficava la disciplina entre els treballadors i treballadores, però “este tipo de faena” com no precisava de grans estudis tampoc preciava de grans directors, i per tant “ese fenómeno” que en un altre classe de indústria es podia donar allí no.

I per exemple, quan vostè va començar, que ja hi havia uns determinat treballadors, treballadores, van continuar, era gent que a lo millor va estar 20, 30 anys o eren procesos, cada cert temps es canviava?

No, no, jo el que em va passar a mi és que els “sueldos”... Els “sueldos” en general en aquella època eren molt baixos. Els operaris, que no eren grans operaris però que per lo que era la fàbrica, per reparar un telar o tal eren mecànics, “pues” els “sueldos” eren tan baixos que de “común acuerdo” l'encarregat, el director, “pues”: “Fica-li sis hores” o “fica-li deu hores a fulano de tal”. Era mentida, no les havia fet, però havia que ajudar-lo perquè no se n'anara, perquè el “sueldo” era tan baix que per quedar-se allí, per subsistir “pues” hi havien “arreglos” perquè no se n'anara. I quan jo vaig arribar “pues el chanchullo” és que quan una cosa es comença, es comença generalment de bona fe... els més cristians a lo millor anirien de molt

bona fe però acabaren en Torquemada, o siga, que una cosa és que a vegades tingues que ajudar però clar, acaba la cosa sent un “descaro”, i ni uns ni altres ja consideren que una immoralitat que un la fa en un moment donat per a resoldre un problema que és més “grave” que la pròpia immoralitat... “Bueno”, acabá que allò era... L’encaregat estava fent-se una casa, no sé qui... (Riu...) Clar, quan jo vaig vindre hi havia una fàbrica o dos que... o sigui, tenien allí els treballadors que no sé què feien, però ademés... “Bueno”, sí, quan es trencava alguna cosa per reparar però res més, i tenien dos o tres fàbriques que fabricaven lo que ells necessitaven. Clar, quan jo vaig vindre i vaig dir: “Jo els operaris aquí parats per què els vull?” Havia que construir, clar. “Nadie” ho entenia però el que “menos” ho entenia era la fàbrica que vivia de portar material allí, jo encara tinc aquí els Closes i molta gent, que me’n vaig fer amic d’ells, que clar... Jo dic: “Tinc un taller, per lo “menos en vez” d’estar parats...” No hi havia “ninguna” disciplina perquè clar, una cosa és que... sí que hi havia una disciplina, quan hi havia una reparació havia que fer-la, encara que els portara el sopar, encara que els portara lo que fora, ells sabien que la reparació... Tot són unes màquines que depenien unes d’altres, si “esta” màquina no funciona aquella no “recibís” el material, per tant, “esta” s’ha de reparar costi el que costi, encara que estiguem tota la nit.

Per exemple, si es trencava la caldera havia que reparar-la, encara que s’acabara a les dues o les tres del matí, o quan hi havia un altre tipus de reparació. En això sí que hi havia disciplina, “en el resto pues” jo lo que no volia és que estigueren “ociosos” fent-se coses per ells, i no encara això sinò que una volta que es comença diríem un “deterioro”, això no hi ha qui el pari! A la vida les persones som d’una manera que si obrim un forat o li fem com la gallina, que li fan un “poc” de sang i se la menjen. Has de tindre uns conceptes molt, molt clars, no abusar perquè si abuses “mal”, però deixar-ho a la bona de Déu també és un perill. I jo “pues” els vaig ficar a treballar i sí, anaven treballant però clar, això significava que les dues fàbriques o tres que vivien de fabricar: “¿Qué pasa que no hay pedidos?” “¿Qué puñetas! Yo los pedidos són per fer-los jo! No tinc homes com per demanar-els-hi la feina?” I no sé si he contestat bé perquè crec que m’he n’anat de la pregunta que m’havies fet.

No, més que res era perquè jo pensava que a lo millor una dona començava a treballar amb 20 anys i si als 30 ja ho deixava... Era una mica saber si la gent que amb vostè va començar doncs més o menys la gent també va continuar.

Home... el estar fent una feina sempre te dóna, però els límits són molt curts, que tu ara ets “novata”, d’aquí un mes ja has arribat a... O sigui, les persones per arribar als 60 anys ens costa però per arribar als 60 anys un gos el temps d’evolució d’un animalet no és com el d’una persona. Una gallina “pues” en l’època que hi havia pollastres... com li deien? Pollastres “tomateros”... En València criaven un pollastre que els hi deien pollastres “tomateros” perquè tenien tres mesos i ja eren aixina, i eren tendrets, en tres mesos ja “en vez” d’un pollastre semblava un cavall! Però que el temps d’evolució d’un treballador allí era limitat, “o sea tardaba” tres, quatre mesos en arribar... Si un estudia “ingeniero industrial” necessita deu anys o dotze i no para mai!

Jo l’Alba, que s’ha anat allà dic: “Es que hija mía..., francés, “inglés”, català, italià... Tens 21 anys!”

Tot això sap?

Tot, “está estudiando ingeniero”! S’ha anat a una beca a París, que allí s’entra no per diners sinò per capacitat, eh? I diu: “Yo no sé nada, no sé nada”. “¿No sabes nada?” “No sabe nada de la vida”. Tu no saps el “chiste” aquell de passant l’Ebro passaven en barques perquè els ponts a l’època aquella els “barcos” amb una corda anaven passant i el que tenia que passar el riu pagant una xiqueteta “cantitat”... però això ha sortit en pel·lícules i en totes parts del món. A vegades costava mitja hora passar perquè hi havia molta corrent i hi ha un cas que hi

ha un senyor que “charla amb el barquero”: “I vostè?” “Ah, pues jo...” Era professor o no sé què, i la conversació se’n va a la literatura: “Vostè no ha llegit a Tolstoi?” “No, no l’he llegit”. “Què llàstima perquè mira que... I vostè no ha llegit a Shakespeare?” “No, no, què llàstima, vostè s’ha perdut quasi la meitat de la vida”. Què tenia que contestar? I en això ve un remolc i tira la barca i en cauen a l’aigua i el “barquero” li diu: “Vostè sap nadar?” Diu: “No”. Diu: “Vostè l’ha perdut tota, jo he perdut mitja...”

“O sea”, que ella no sap encara lo que és la vida però lo que és cultura... Ella no té ni idea del que representa lo que ella sap, no té ni idea! És molt intel·ligent però... però de la vida no sap res! Ella té consciència de lo que li falta, no lo que té, lo que té no li dóna valor. Això és natural! Però hòstia, si jo porto 20 anys volent aprendre francès i no n’hi ha manera! I era una xiqueta i jo me n’anava allà a casa de l’Alba i “pi, pi, pi”. Però un francès escrit, parlat, amb gramàtica, que jo encara no n’he après gramàtica espanyola! Però deia: “Iaio, jo no sé “nada”. I jo “pensé”: “¿No sabes nada? Hay cosas que ha de aprender pero...” Ella diu: “Vull treballar i ella a on va...”

Més o menys com vostè pel que m’ha explicat, no?

Però ella no té consciència dels valors que té. No té consciència! “Es que no sé nada”. “¿No sé nada, bandida?”

Una pregunta, sobre els accidents. Hi havia molts accidents a la fàbrica?

No recordo jo... no recordo. Les cardes eren perilloses, teníem un xicot a l’oficina que per “descuido” se li escapà la mà i li va tallar algun dit, i alguna cosa més. I després la fàbrica quan ja ‘havia recuperat el tenia a l’oficina per no abandonar-lo però no és una fàbrica on havien de treure... No era normal.

Sí, clar, hi havia un xicotet botiquí, hi havia...

I metge de la fàbrica i tot això?

No, teníem un practicant per les cures que pogueren plantejar-se però era una època on a l’escola també teníem un practicant, o siga, que quan els “sueldos” són petits... A la SEAT no pagaven i hi havia gent per a donar i vendre, però quan han de comptar el rendiment i les peces i el cotxe... Perquè clar, compres un 600 “pues” 84 mil pessetes, si s’haguera fet ben fet amb 30 “duros” te’l tenien d’haver donat però clar, el “sueldo” era tan petit que deseguida: “Orden del Generalísimo. Havia que ficar un practicant”. Ja hi havia un més col·locat.

Però el practicant què feia?

Estar pendent de que “llegara uno”: “Escolta, m’he pegat un cop...”, o que tinguera un accident, també podia “ocurrir”.

Perquè un practicant no és el que posa les injeccions? Fa més que això, no?

Un practicant el teníem en el concepte de que era el que et donava les injeccions, a una època molts es van fer rics, però un practicant és com un ajudant del metge, és com un “perito industrial” és l’ajudant d’un “ingeniero”, que és el que estudia ara la meva néta.

I estava pendent allí i passejava i xerrava i feia amistat amb nosaltres, perquè estava avorrit, nosaltres vivíem allí i ell tenia cins o sis hores de “turno” i fèiem amistat, però és això, que quan hi ha una dictadura “cartuchera, pollastre... toqui qui toqui”. “Que fa falta... un practicant” I aquí tenies tu un jornal... però clar, un jornal és un jornal, tiene “seguros, tiene 30 mil, tiene 40 mil, tiene...” No es pot ficar un practicant i ja està! S’ha d’analitzar si fa falta o no, si e li treu rendiment.

En aquella època a la SEAT tenien prostitutes, tenien “puestos” per fer café, però clar, què ha passat? Que han tingut de vendre la fàbrica i fora! Perquè aquí “el cachondeo que había”...

Jo tenia un professor que era de la SEAT, que treballava a la SEAT... si volies “una chica pues” mira, parla amb aquell, al rinconet aquell tenies “arreglo”, i volies un café ves allí que allí tens un café per xerrar, no? Avui no, avui e fica en marxa la màquina i el que no està al seu “puesto” se’n va tot a terra! Ha canviat... per bé i per tot.

I altres serveis com un economat o algun tipus d'aventatja per treballar...

No, en “esta” no, no ho recordo, en “esta” no. Aquí “sálvese quien pueda”. Aquí no hi havia “por lo menos” en la meua època això no existia.

I ajudes a les famílies?

Els punts, els punts que donava el govern. Si tenies tant fills te’n donaven un punt o dos o més, o si eren tants... Si hi havia tants diners l’única discussió que hi havia és que els que tenien dret a aquests punts quan més gent tenia dret “menos” tocava a cada un. “Entonces” se miraven els uns als altres a veure si aquell tenia dret als punts, però “bueno”, jo quan parlo d’això, jo recordo que treballava i quan “agarraba el sueldo” era: “Tanto por esto, tanto por aquello, tanto por lo otro”. I jo deia: “I una merda! I tot junt no arriba ni a la quarta part de lo que necessito, per què em tenen que donar tantes parts si amb totes juntes no arriben a la meitat?” El problema era aquest, et donaven d’aquí, et donaven d’allí però un cèntim d’aquí, 20 cèntims d’allà, “otro céntimo...” Total, era tot un “cachondeo”, era tot una mentida!

Li anava a preguntar, regals, algun tipus d’això de part dels amos en algun moment o...

A València recordo jo, ja que ho dius, a València recordo jo que quan venia “Navidad”, la direcció, els “dueños” feien un obsequi al director, feien un obsequi al “jefe” de manteniment i a algú més, crec que arribava al metge, perquè Binaresa està a un poble apartat i la fàbrica ho era tot, i així com normalment a l’antiguitat estava el boticari, el metge i el rector, eren els tres elements fonamentals de qualsevol organització, “pues” en Binaresa també era “algo paregut” i el director de la fàbrica, el “perito”, el de manteniment, que era un egon, el metge i no sé qui, i el director eren els que... Clar, era un problema perquè jo, a mi, anar a misa no m’ha agradat mai, he sigut un “hereje” segons ells, segons els rectors, però es que “amigo”, es que... Jo els dissabtes me n’anava al meu poble i jo anava a misa en Catarocha perquè clar, i estava allí tenia que anar! Si estava a Binaresa jo tenia que anar a misa de 11 perquè si no la gent... però sí hi havia gent que... Com era la paraula? EL regal que ens feien era... Ho tinc a la punta de la llengua però no em ve, però sí, m’arribava, jo recordo que el primer any que vaig estar en Binaresa que no arribava a un any també m’ho van fer arribar.

I a Godó i Trias no?

No, no, a mi aquí jo no recordo que m’arribara... Aquí ja te donaven el “aguinaldo”, era la paraula que jo buscava! Però ja te’l donaven per obligació, et donaven el “sueldo que por real decreto del Caudillo” te’l tenien que donar, però allí no, en Binaresa encara era a part de tots els drets que tens, la direcció te donava, però aquí no, allí sí, era “el aguinaldo” que te donava una il·lusió! Si no te’l donaven t’ofegaves perquè ja pareixia que no et volien, no?

Que no et tenien en compte o apreci. I de l’unió dels treballadors que em pot dir? La gent s’ajudava? Com recorda això a Godó i Trias?

És difícil, és difícil per un que té un càrrec en el qual està “entre Pinto y Baldemoro”...

Sí, perquè la seva situació en aquest sentit és la frontera que està...

Exactament, són moltes fronteres i clar, ni pots estar en un “puesto”, ni pots estar a l’altra, has d’estar a mitjes. És un problema difícil, però jo no recordo que... sempre entre els rics, entre els pobres, entre les persones sempre “encontrarem” diferències, “cels”, problemes, però són

humans i això és molt difícil de poder-ho separar de la vida mateixa, però les “huelgas” estaven prohibides i la dels tramvies aquí i alguna altra ja va costar, però la gent estava per necessitat, per sobreviure, el problema no... Quan un ja “se permitís” el luxe de pensar: “Hay Dios, no hay Dios”, però si lo que té és fam, hòstia, “no hay Dios”, només té que bucar què menjar. Aquella era una època on el treballador sabia que per una banda les “huelgas” i tot això no li servirien per res, totalment, però per una altra banda ja prou feina... Hi ha una anècdota que hi ha un miting que està la gent i diu (de l'època...)

De quina època, dels 70, d'abans?

D'acabada la guerra.

Ah, d'acabada la guerra.

L'anècdota que et vaig a comptar... “¡Queremos pan y queremos trabajo!” I el que estava a dalt: “Pues buscar el pan, que ya teneis trabajo”. (Riuen...) i busqueu el pa ja teniu treball, ja teniu treball de sobra.

Hi havia indicats a la fàbrica?

El sindicat vertical.

Com era això?

El sindicat vertical es que antigament estava el sindicat que era el que discutia amb el patró i el que feia “huelgas”. A València hi havia una “huelga” de metalúrgia que molts operaris van perdre “hasta” l'ofici, crec que estigueren més de sis mesos o més de “huelga”! Jo el pare d'un amic meu que era operari va perdre l'ofici i tingué que buscar-se un altre treball de tant de temps que estigueren en “huelga”. “Una animalada!” I per què et dic jo això?

Lo del sindicat vertical.

Quan una cosa fa falta, ha d'estar i encara que la treguin és igual, té que estar, “pues claro” se donaren compta el Caudillo i companyia que feia falta un sindicat, “entonces” feren el “sindicato vertical”, al qual els treballadors podien nombrar “al compañero que representaria” allà, però “hasta ahí”, a partir “de ahí” la Falange s'encarregava de nombrar... El Solís era el “jefe del sindicato”. Solís era un polític andalús de la Cabra, crec que és un poble de l'Andalusia. A Solís li feren director... igual que a Mocardó li feren “jefe de todos los deportes españoles”, com va resistir allí en Toledo “pues” com a premi “el Caudillo” el feu director de deportes (riu...) A Solís el feren director de “los sindicatos verticales”, que els treballadors només que podien ser o treballadors o primer representant de treballadors, a partir d'això ja no podies “luchar” més, per això era vertical perquè... Els falangites o els qui foren, aquests eren els que tenien que dominar la cosa. El sindicat vertical en València, a la fàbrica, hi havia un senyor que vivia en Collado, que aquell era “comisario político”, era “el jefe” de la fàbrica, però es veu que “en ratos perdidos se dedicaba a salvar “retors en apuros”, dels que els feien “el paseito”. Total, el que vinc a contar-te és que en la guerra era “comisario” comunista, després “claro”, no el mataren perquè hi havia molts “retors” que li debien la vida i impidiren que anaren a matar-lo. Total es que quan s'inventa el sindicat vertical ve a la fàbrica, que tots els volien perquè era bona persona i feia “favors” a tots, i diu: “Teniu que vindre a votar-me per ser del sindicat vertical, un “jefe”. I jo vaig ser un dels que vaig anar, otta la fàbrica va anar, el votarem i sí, “un mando del vertical”. “Después” com ell era “uno” que sabia pujar, no sé “hasta” on va arribar... Una volta que li ficaren l'escala, primer era “comisario político” i després era “del mando...” Era especial, ell era especial, nosaltres li ficaren l'escaleta perquè pujara al primer “piso” però “el resto” dels pisos ell sabia pujar-los. (Riu...)

I els canvis amb la democràcia a Godó i Trias? Com va pactar la transició i l'inici de la democràcia? O què records té vostè? Els tipus de conflictes...

No, jo vaig a dir-te que tinc l'impressió que "esta" fàbrica "agarraba" molta gent d'emigració, molta gent de necessitat amb lo qual el sentit de sobreviure estava per damunt d'altres coses. Ja t'he dit "antes" que quan un té "algo" ja es comença a pensar, "si hay Dios, si no hay Dios, hay derecho, si no tengo derecho..." però mentres té fam de "lo único que se preocupa" és de menjar o de buscar menjar: "Buscar el trabajo... Buscar el pan que ya teneis el trabajo".

"Esta" fàbrica jo crec que ha sigut un tipus de treballador en el qual la preocupació estava en sobreviure en general, que el 80 o el 90% de gent que treballaven "ahí, menos los jefes", era gent que no tenia necessitat de buscar problemes, ja els tenien. I això donava "lugar" a una aparent normalitat, perquè si la mateixa fàbrica els haguere de pujar el "sueldo" i hagueren començat a viure bé, hagueren començat els conflictes, però no hi havia possibilitat de conflicte. No hi havia perquè "uno" encara no havia arribat al moment en el qual ja "se pensés" "si hay o no hay o deja de haber".

Però no va haver per exemple, demanar una pujada de sou o alguna cosa? En aquest sentit mai va haver...?

Jo no recordo, jo no recordo problemes ni conflictes, perquè també hi havia una altra cosa que ho he dit ara, i és que la gent treballava tota, quasi generalment, a preu fet, a tantes peçes tants diners, tants sacs tants diners; o sigui, que un estava per muntar la quantitat de peçes que representaven el "sueldo" i això evita una quantitat enorme de problemes, perquè "pareix que cada uno dependís" de sí mateix i no està per... Està per arribar a casa amb un jornal, i el jornal "dependís del número de sacos que haya cosido y el número de sacos dependís" de l'atenció que ell posi. I això evita problemes, els evita, "al menos" és el que penso jo.

Perquè la fàbrica fins quan va...?

La fàbrica... La fàbrica ha tingut un "declive" natural i jo crec que en el 70 ja la fàbrica no tirava, ja la tela de sacs, el fil de sac, ja arribava tan barata del Pakistan i de l'India que aquí ja no... Aquí ja se volien jornals també, l'evolució feia que el mateix decret del govern deia: "Jornal mínimo, tanto". Per més "mínimo" que fora no se podia comparar a un jornal del Pakistan, de la mateixa manera que quan els anglesos deixaren el tipus de treball "este" és perquè allí ja no... "el mínimo" de allí era deu voltes superior al d'aquí; o sigui, que és una evolució que ha anat fent camí. Després té en compte que tota la maquinària... Quan jo començava a treballar la maquinària tenia 20 anys, 20 anys d'amortització. En el període del meu treball, quan jo ja vaig pujar a l'oficina tècnica els 20 anys d'amortització passaren per 15, per 10, per 6, i quan jo ja estava a la fàbrica... la maquinària venia en una amortització de dos anys, però això què vol dir? Això què vol dir? "Pues" això vol dir que quan un compra una maquinària quan ve el material diu: "Tant per amortitzar lo que m'ha costat la maquinària, si m'ha costat tants mil.lions en tant temps jo tinc que carregar a la factura això".

"Pues" l'última maquinària ja no venia en una amortització superior a dos anys però per què? Perquè als dos anys ja arribava una altra maquinària que anava més ràpida, feia més producció i aquella la tenies que tirar encara que estigués bé.

Què passa ara quan tu vas i dius: "Vinc per la nevera", si no venen la peça, te la treuen i te la posen toires la nevera! O sigui, ha sigut una revolució tan gran que a tots ens ha deixat... Jo no sé, quan la meva néta em parla de maquinària jo pareix que estic en les Antípodes, amb els dinosaures. Però jo ja vaig viure de dir... La nostra maquinària jo la vaig reparar, però clar, la maquinària feia un kilo (per dir una paraula para que et donis compte), un kilo per hora, i la maquinària que venia feia dos kilos per hora, encara que estigués en condicions ja no valia!, perquè tu a l'hora de vendre li volies cobrar el fil a lo que el donava la maquinària.

I resulta que: “Escolta, i “fulano” em dóna el fil més bo i més “barato” que vostè...” La maquinària, la indústria desapareixia, i aixina va desaparegué.

Vostè va anar veient com feien l’acomiadament de la gent?

Clar, es que poc a poc anava... No treballàvem perquè no n’hi havia “faena”, no treballàvem perquè no n’hi havia “pedidos”, perquè se volia viure... En primer “lugar” teníem uns despatxos, teníem el senyor tal, el “jefe” tal... Ja l’estructura era una estructura del segle passat, obsolet perquè avui tot això s’ha acabat. Ja podíem treballar, però havia que pagar al “jefe”, al director, a “este”, a l’altre director, al director de... I això ja no podia ser, la maquinària produïa “menos” que la maquinària moderna, ja s’havia creuat la frontera, ja qualsevol podia comprar una maquinària que donava un rendiments. Espanya ha pogut pujar perquè les portes s’han obert, perquè tot el món ha actuat pel seu compte, perquè s’ha comprat la millor fàbrica o la millor màquina de fer sabates, i si han anat a Itàlia “pues” l’han comprat a Itàlia i aquí fan sabates però amb una maquinària que la maquinària antiga no hagués pogut fer. O sigui, que és molt complicada la cosa, és difícil, vol mirar aquí “algo” i està deslligat per un milió de coses. És una evolució que a vegades va per bé i altres vegades “pues” mira: “Se han “matao” en tal discoteca porque quiere entrar y no lo dejan entrar”. En la meua època això no existia, no moria ningú per entrar a la discoteca, ara sí: “37 muertos en la carretera”. Llavors no n’hi havia, tenint un “caballo” i el carro per anar a la mar... I quan el carreter volia córrer més que l’altre per les dones: “Ehhh!”, i el carro anava... O sigui, que no es poden comparar, les coses han quedat totes... Ademés jo em dono compte que l’època que jo era petit passaven 20 any i les coses estaven “casi” igual, no acabava de donar-se compte... el carrer era el carrer, el “fulano” era el “fulano”, aquell s’havia mort... però tot era igual! I ara 10 anys... Jo, el meu poble... El meu germà diu: “Per què no vens a Catarrocha? Han fet això, han fet allò!” Vaig un dia, vaig anar un dia per necessitat, per vendre un trosset de “terreno” que tenia ma mare allí, i tinc un amic en València que em va dir: “No te preocupes, agafem el cotxe i tenim tot el dia”. Binarosa de Catarrocha està a dos kilòmetres o dos i mig: “Per què no anem i dinem a Catarrocha?” Si t’ho explico a tu te vas a riure però és una realitat, tots els carrers prohibits, aquí no pots deixar el cotxe, allí no pots, allí està prohibit, allí no sé què... “Bueno”, donem la volta per aquí: “Anem a veure les escoles”. Les escoles eren una illa xicoteta...

CINTA 2 – CARA A:

... La carretera general han tirat... Al final donant voltes, i vaig dir: “Escolta’m...” “Mira, aquí sembla que hi ha una casa (una casa nova). Aquí donen de dinar?” “Sí”. O sigui, que no es podia... Perquè jo passar-me tres dies caminant... volíem deixar el cotxe a l’Ajuntament o a prop de l’Ajuntament, en fi, al Centre o lo que jo coneixia. Tingué que dinar una paelleta de miracle, perquè allí podíem deixar el cotxe, ni coneixia al que portaven allò, ni tot el seu conjunt, res.

Canvia tot molt ràpid.

I jo ja feia prou anys... No podia com aquell que diu més que passar amb el cotxe perquè no podia fer altre cosa, i jo m’havia criat allí.

Però feia molts any que no tornava?

Sí que feia, perquè clar, jo vaig marxar de València als 30 anys i possiblement tindria 70 quan vaig tornar, però... No "pogué" veure Catarrocha, "o sea" dins del cotxe passant sí, però a peu no.

Tenia 7 mil habitants, saps quans té avui? 25 mil.

Tot lo que era a la meua època el motor de... les escoles, tot això que semblava que anaves al final del món, el cementiri, 'havia quedat dins del poble.

Era com el centre històric, no? I tornem una mica al procés de tancament, va ser en diferents etapes o quan es va tancar es va tancar tot, no van anar tancant magatzems o...

Sí, home, anaren poquet a poquet, fent les coses, però es va veure que no es podia i "en vez" de fer-ho amb "angustia" no, perquè... els més "listos" que ón sempre els que se salven de tot, es feren càrrec i "entonces en vez" de fabricar els "pedidos" que els arribaven els compraven al Pakistan, el fil i la tela i ja ho venien com si fora de la fàbrica i els resultava més rentable comprar-ho... "en vez" de comprar el yute compraven el fil i la tela, aquí ells tenien clients que els demanaven fil, perquè hi ha qui està "acostumbrat" a gastar el fil de Godó i Trias i és "lo cómodo" i lo de tota la vida, Godó i Trias, però clar, a Godó i Trias no l'interessava fabricar-ho, i els més espabilats de dins, ells feien el negoci, però clar, la fàbrica...

Però això què va durar, un cert temps?

Un període.

Però d'anys?

Un període de mig any.

Ah, de mig any.

De mig any, "hasta" que tancaren la fàbrica.

I aquí ja havien acomiadat alguna...

Jo vaig ser un dels acomiadats... Jo "menos mal" que estava ja de professor a l'escola de Sanz Orrio, que era una Escola de Treball, que en guerra hi havia un ministre que va tindre un fill que li deien Sanz Orrio, que se li morí, que se li morí "enseguida" però "claro, como entonces"... és com a València, fan "enseguida" fallera major a la "hija del Caudillo pues seguida" aquí com ell era el ministre del treball li ficaren a l'escola Sanz Orrio. Ara ja no sé quin nom té.

Jo ja estava de professor allí i no vaig tindre "ningún"...

Perquè vostè va haver-hi una etapa que combinava les dues...

Igual que combinava al principi de la meua vida el treball i l'escola "pues" aquí combinava el treball i l'escola, i me vingué molt bé perquè quan se "hundió" la fàbrica me donaren "entonces" ja la jornada complerta, i no vaig tindre "ningún" problema.

Com ho va viure el procés de tancament?

Enfadat, enfadat perquè resulta que a mi el "sueldo" me'l donaven de dos maneres, "uno tapao" i l'altre oficial. "Entonces" l'indemnització "el sueldo" que era igual de gran que el normal no apareixia per ninguna banda, i clar, me donaren "algo" de diners, és veritat, però me vaig anar molt enfadat. Molt enfadat, molt disgustat, perquè enfadat ell es riuen, i disgustat també, però encara que em donaren "algo" jo vaig sortir molt perjudicat, però tingué la sort de que m'agafaren a l'escola faena per tot el dia.

Clar, vostè ho tenia en aquest sentit una mica solucionat. I la resta de treballadors se'n recorda com va ser aquest final?

El final per tots és el mateix. El final per tots ni a bones ni a males és igual, és així, i encara que te donen la mà i "digan: Buen viaje", o si te donen una "patada" i te tiren "pues" el mètode és el que canvia però tu estàs en el carrer, o no? "Pues" jo em vaig sentir molt disgustat però en el carrer, i els que no estaven disgustats és igual, estaven al carrer. Perquè ademés és lo natural, la fàbrica... què te que fer la fàbrica? La fàbrica per mi el que no tenia que haver fet és la immoralitat de per evitar-se ells uns "gastos" me tenien a mi aixina, perquè jo haguera pogut exigir una indemnització distinta però com no apareixia el "sueldo" per ningún "puesto".

I va haver una reunió, li van comunicar... va ser una mica fred en el sentit de carta de "despido"...

Fred, molt fred perquè ells clar, tenien consciència de que havien vingut a buscar-me a València però els que quedaven aquí ja no... el director que hi havia ja no era el director, ni l'altre, ni l'altre, ja era un que havia vingut de Sant Feliu, que no me coneixia, "o sea" se convertís la cosa en "algo" que se va enfriant, enfriant, enfriant i al final "pues" res.

Jo no vaig fer una "animalada" perquè ja tenia la seguretat del meu treball, si no me tanquen perquè els trenco la lluna de La Vanguardia, em porten tancat o... "sin matar a ninguno" però segur que haguera fet algun destros d'aquest tipus, més que res per la meva consciència de dir: "Home, me porten tancat, "pues vale" aquí no puc fer res, però com a actitud de protesta pacífica més que per... Però com ja tenia tot, ja tenia casa, ja tenia treball i tot millor "pues" dic: "Per què me tinc que complicar la vida?"

Abans no l'he preguntat, la relació de la fàbrica amb el barri? Perquè clar, estava...

No n'hi havia barri.

No hi havia barri. Això estava...

Aislat.

Aislat completament, no hi havia cap mena de caseta...

Perquè et donis compte... (Riu...) Un dia la meva enyora estava a València i teníem una sobrina que li ajudava, les dos xiquetes, i un dia anarem a la platja al Prat, la nena, la sobrina i jo, i encontre un "sueco" i e feren molta gràcia, i es veu que li va dir: "Uy, ¿tú dónde vives?" Aquí nosaltres no teníem més entrada que era Godó i Trias, "pasaje" Godó i Trias 100, i el "pasaje" Trias no anava per lo que és ara l'autovia sinò que era per la part de darrera, i la part de darrera del "pasaje" Trias no eren més que escombreries; "o sea", allí és on estaven totes les escombreries de Barcelona, totes les escombreries de Barcelona estaven a Santa Eulàlia, a la part de darrera.

I la nena "pues claro" no tenia més direcció, nosaltres vivíem al "pasaje" Trias 100, i el "sueco", que era un "ingeniero sueco" que se "casá" amb ella, però...

El xiquet s'havia impressionat, era una nena molt bufona, molt alegre, i volgué vindre a casa, però clar, "pasaje" Trias... Total, el pobre per arribar a la fàbrica tingué que passar per totes les escombreries i quan vingué, vingué desolat. Què deia?... "Molta merda". Clar, quan arribà per fi allí a la fàbrica i li obriren la porta i entrà a la fàbrica "pues" pareixia que havia entrat...

A un palau.

Hi ha una pel·lícula que parla del Tibet, de... no sé què era. Total, que era d'una tempestat i quan arribaves al "valle pues" apareixia un "valle"...

"Un paraíso".

Què deia? “Terras porques”... Perquè ell era de Suècia i era un xic molt estudiós, era “ingeniero”, i quan arribà aquí deia: “Terras porques” o “porca terra”. Total que l’home quan va anar per l’altra banda, per la Gran Via ja et dic, se casà amb ella, però “terres porques”, (riu...) Nosaltres quan portàvem les xiquetes a l’escola, quan ja portaven el cotxe anàvem en cotxe, però al principi les portava a peu i passar per Trinxet, que això feia una olor de tots els morts, de tots els animals feien grasa, pasaven per davant i... “Terres porques, terres porques...” Aquell no arribava, no acabava de creure’s que poguerem viure nosaltres en aquell ambient. Jo crec que s’ofegava! Per molt que s’havia enamorat però això no era possible!...

Al final quan ja va tancar sí que hi havia més...

No, encara no... Ara sí, tota la part de darrera ara tot allò l’han tirat tot i han edificat però en aquella època no hi havia res.

I els treballadors arribaven a peu? Clar, sí, perquè no hi havia autobus ni res, era a peu, no?

Tingui en compte que “mi abuela” anava a treballar en València a la fàbrica de tabac i anava a peu d’on ella vivia, que era ja el final de València i encara que els tramvies ja els havien muntat, la gent no agafava els tramvies perquè valien un cèntim, i anava a peu i tornava a peu! Per tant, això d’anar a peu que no t’espanti, que en Àfrica per anar per un “cacharro” d’aigua caminen un kilòmetre, “o sea” que no “te asuste” això d’anar a peu.

I ja per acabar... Es que abans m’he oblidat... La vida una mica social dins de la fàbrica, feien activitats per la gent, alguna excursió?

La vida a la fàbrica a nosaltres ens resultava molt dura, perquè la dona del director era una senyora andalusa, en València l’havien mimat molt perquè en València “quizás” tenien “ese” defecte, per ser la dona del director “pues” la portera, l’altra, tots estaven al “servici” de... i la meua senyora no estava al “servici” de ningú, però ella se pensava que per ser la “mujer” del director tenia que tindre la “misma” submissió i aquí no en tenia, i això ens creava...

Algun problema?

Més d’un problema.

Alguna discussió?

Alguna discussió i problemes, però fora això, perquè ella va confondre molt... I els porters igual, ella pensava que anava a tindre... i clar, ella estava sola, la meua senyora se portà la sobrina i era la reina, i ella estava sola perquè no tenia... Les filles tampoc li aguantaven pel lugar, i per l’actitut d’ella i clar, tot això sent la “reina de Java” va portar problemes, però la resta, tots “hasta” ara que s’acaben de morir els porters teníem una bona relació, però clar, nosaltres no teníem una relació de que tenien d’estar servint-nos a nosaltres.

Més d’igual a igual.

Clar, les coses es convertien en naturals però en el moment en que un espera tindre una submissió si no la té està ofesa perquè no li consideren tota l’alcurnia, i aquesta senyora ja es creia ella... més que vindre de família d’alcurnia lo que havia tingut una època en València on el poble s’havia separat de la carretera general, s’havia quedat “aislat”, la fàbrica era l’únic “sostén” del poble, la fàbrica era la base del poble, el director estava portat com... I clar, ella allí s’havia vist com una reina i va arribar a Catalunya i era “uno más y poco más. No era más ni menos”. I clar, això la tornà “loca”, ella haguera volgut ser la nova senyora: “Què necessita senyora?” I ni la portera, ni la meua senyora, ni “nadie”. I això creà una situació molt difícil. O sigui que no hi ha “paraíso en la tierra”.

Hi havia a lo millor algunes festes o sopars que feien tots els treballadors? Recorda algun tipus d'excursió, activitats conjuntes?

Amb els treballadors sí que jo vaig fer algunes excursions però amb la direcció de la fàbrica ni amb la direcció, ni amb el director “esa” actitud “de esta” senyora no va facilitar ningun contacte més enllà del estricte treball, “o sea” que entre els dos, entre el director... Per exemple, amb el director de la fàbrica de Binaresa i nosaltres, sopars, anàvem d'excursions, tots erem igual, però aquí no se pogué formalitzar.

Però ho feia vostè amb la resta de treballadors i el director no assistia o ja ni les feien perquè es va crear un ambient que no era...

No, aquí amb els treballadors no hi havia res, l'únic que podíem fer era entre nosaltres, entre nosaltres ja se produïa en València, el director, el... Allí també hi havia un fill “de uno de los dueños” de la fàbrica, el metge... Allí formàvem un “grupo” i sopàvem, anàvem, tornàvem... Aquí no sé pogué crear “ningún” vínculo. La dona va impedir amb la seva actitud de superioritat, i a València torno a dir, som més submisos, a Catalunya això no s'ha fet i ella no va poder mai acceptar no ser més, no ho va assimilar, no es donava compte que havia fet un canvi, que havia anat a un país, havia anat a un altre “puesto” on això ja no se practicava, “esa” actitud que en Leon, en Burgos, en València o fora podia ser però que en Catalunya això no se donava, però ella no ho va assimilar això, no ho podia assimilar. Tant, que el director en vista de que no podia tampoc ell fer lo qua volia “pues” se'n anà a una altra indústria, aquella època dels telars ibers, aquell constructor català que venia els telars... L'Estat li donava uns diners si els seus telars se venien però era tan important la concessió que “este” senyor fabricava el telar, deia que el venia a Brasil, deixava els telars en el port, cobrava els diners de la indústria de que el govern d'aquí li donava per vendre els telars, ell deia que els venia, els deixava en el port del Brasil, cobrava aquí lo que li donava l'Estat i amb això vivia, i així anava. Fou molt popular, és un altre món però... Ell fabricava telars que no necessitaven llençadora. Jo recordo en Belfast, el fill del constructor de màquines de cardes, de tot, estigué un dia aquí a Barcelona i reuní al director i a mi i deia: “¿Qué pasa con la industria esta? Hemos hecho una exposición en Ginebra y si yo he cogido diez metros cuadrados, él ha cogido cincuenta. Pero ¿de dónde saca el dinero este señor? Pero ¿qué ocurre aquí?”

El telar funcionava però no havia acabat d'estar bé. Ells tenien telars també que funcionaven però els diners que se gastava “este” senyor en publicitat els tenia arrugats, els tenia... i ell era de la indústria del món, “o sea”, Belfast era la que fabricava telars i cardes per tot el món, i estaven arrugats de veure com “este” senyor se malgastava els diners.

Clar, aquí tenien un “chanchullo” i per aliviar la indústria espanyola, “si usted hace telares y los vende pues” nosaltres li ajudarem”.

“Pues este” senyor fabricava “telares, no los vendía, los dejaba en el puerto del Brasil”, no sé a quin “puesto”, però el deia que els havia venut, i “entonces” el govern li donava diners.

Era un “chanchullo”.

Un “chanchullo”. I “este” director també ha anat a treballar amb ells, i clar, al poc de temps reventà tot i se quedà sense “faena”, i gràcies a que tenia un “compañero” que tenia una fàbrica de fer “moldes” de plàstic i el col·locà allí, si no...

“Bueno”...

Quantes històries.

No sé, si vol comentar alguna cosa més...

Jo ja sé que xerro molt però...

No, no, però ha estat molt bé, jo tenia raó de que tenia moltes coses a dir. De totes no hi ha hagut cap pregunta que hagi dit: “No, no li contesto”. Ha contestat totes i molt bé... Moltes gràcies.
Al contrari, ha sigut un “placer”.